

Školitelský posudek DP: Existencialismus v díle Tove Jansson
Kandidátka titulu magistra: Bc. Laura Kauppinenová

Jako téma své diplomové práce si Laura Kauppinenová na základě svého dlouhodobějšího zájmu, trvajících již od třetího ročníku bakalářského studia, vybrala analýzu tří dětských knih finskošvédské spisovatelky Tove Jansson (1914–2001). Jedná se o poslední ucelená prozaická díla její známé série o mumincích z let 1957 (č. *Čarovná zima*), 1965 (č. *Tatínek a moře*) a 1970 (č. *Pozdě v listopadu*) (pozn.: *Neviditelné dítě a jiné příběhy* s originálním vydáním z roku 1962 je povídkovou sbírkou). Analýza probíhá z perspektivy vybraných aspektů existencialistické filozofie, tedy především fenoménu tzv. sociálních rolí a autentičnosti/neupřímnosti jednání, které diplomantka uplatňuje na vybrané postavy.

O vhodnosti aplikace tohoto přístupu z hlediska dobově-tematického se LK stručně, ale výstižně zmiňuje na ss. 8–9:

„Spojení existencialistických myšlenek a knih TJ publikující v druhé polovině 20. století se nabízí nejen kvůli poválečnému období, kdy existencialismus patřil mezi výrazné filozofické proudy, ale zejména z toho důvodu, že [...] autorčina díla o skřítcích muminech obsahují často popisy různých přírodních katastrof, útěku z domova, opuštěnosti a úzkostných stavů. S tím souvisí existenciální náhled na svobodu člověka a tematizace úzkosti a osamocení spolu s odmítáním víry v Boha v případě ateistického existencialismu; tento náhled se zřetelně pojí s velkými událostmi dějin minulého století, které přirozeně vedly k otázkám týkajícím se svobody a odpovědnosti jedince a zpochybnujícím existenci osudu či transcendentních sil.“

Autorčiny knihy byly, jak pisatelka přiznává, z hlediska existencialismu analyzovány již dvakrát, jednak v popularizačním díle J. Laajarinneho (2009), jednak v magisterské práci S. Valkeajoki (2001) z Helsinské univerzity. Materiál a metodologie však přesto vykazují pouze podobnost, nikoliv shodu (oběma finským autorům nejde právě o ty aspekty existencialismu, které jsou v těžišti zájmu diplomantčina – detailně viz ss. 9–10; svou strukturou odlišná práce Valkeajoki se mj. opírá i o další teoretiky, které LK nezmiňuje). Právě v polemice s Valkeajoki, přítomné na vícero místech textu DP včetně Závěru, vyniká vlastní přínos pisatelčiny analýzy a smysluplnost takto koncipované práce. K provádění analýzy děl, jejichž originálním jazykem je švédština, pisatelku opravňuje bezproblémová orientace v tomto jazyce daná mj. aktivní znalostí norštiny na úrovni magisterského filologického studia.

Struktura práce odpovídá diplomantčině záměru: po Úvodu (1) následuje teoreticko-metodologická část (kapitola 2; bytí v sobě a bytí pro sebe, kontingence, svoboda, volba a odpovědnost, úzkost, autenticita a neupřímnost, sociální role), načež je analýza tří děl zpracována v chronologickém pořadí podle roku jejich vydání, kdy každá z podkapitol pojednává jednu z postav (srov. kapitoly 3, 4 a 5). Výsledky shrnuje Závěr (kapitola 6).

LK svou analýzou prokazuje, že Janssonini muminci vlastně nemusí být jako dětská literatura chápáni. Za roztomilým mudrlantstvím tatínkovým a bambulovým, které na rtech každého (druhého) čtenáře vyvolá (shovívavý) úsměv, se totiž skrývá snaha odhodit odpovědnost za směřování vlastního života mimo sama sebe. Návrat muminka domů v *Čarovné zimě* je na první pohled návratem do idylly, nicméně zde je interpretován jako „návrat do neautentické zabydlenosti“. Na druhou stranu, v mnoha jiných případech diplomantka shledává stavy existenciální úzkosti, vyústující v posun do autentičnosti bytí. Jak ale LK upozorňuje (ss. 25–26, 80), čtenář nesmí být nikdy v pokušení chápat neupřímnost a autentičnost jako „nižší“ a „vyšší“ mody bytí. K tomu by bylo možné např. i doplnit (možná zcela zjevnou věc), že uplatněný model analýzy je produktivní, nicméně není jediný možný. Psychologická interpretace by fififjončinu nechuť k uklízení (podkapitola 5.1) určitě nahlížela jako zapříčiněnou utrpeným traumatem, nikoliv jako neschopnost nahlédnout možnost návratu do původní role.

Námětů na další bádání přináší práce možná ještě více, než diplomantka explicitně sděluje v Závěru. Tyto náměty nemusí primárně směřovat na oblast literární vědy, ale přímo k filozofii. Jednak jde o otázku, jak vlastně postupovat při zkoumání sociálních rolí v případě dětí či dospívajících, kterým určité není možné připisovat stejnou odpovědnost jako dospělým (viz s. 27). LK si také v mnoha případech povšimla, že postavy nejsou v ději přítomné jen samy za sebe: dochází totiž k jejich mnohostranné interakci. Při volbě sociálních rolí vzájemně na sebe vytvářejí nátlak či se alespoň ovlivňují, nebo případně komentují; zvláštní postava mimly (podkapitola 5.3) sobě samé dopřává povědomí o svobodě, nikoliv ale postavám ostatním. Právě tato vzájemná interakce a její jednotlivé typy by mohly představovat směr dalšího rozvoje příslušného metodologického aparátu.

Mé výhrady k práci jsou v podstatě drobné detaily. V metodologicko-teoretické kapitole není výklad všude úplně nejjasnější. Dále se námitky týkají se argumentační roviny (unáhlenější závěr na konci prvního odstavce kapitoly 4.2, s. 47; stejně tak v prvních řádcích na s. 78; postavy ne nutně po přiznání si neupřímnosti ji musí opustit, jak prokazuje další analýza, srov. s. 26) a formulační roviny (s. 58 - „hodnoty“ - spíše „představy“?). Nejsem si jist, zda dobře rozumím formulacím „... naše aktuální volba se stane nicotou ...“ (s. 22) či „... esence předchází jeho esenci.“ (s. 23). Dále nevím, zda na s. 32 v úplně poslední větě jsou správně užity pojmy *bytí v sobě* a *bytí pro sebe*. Stejně tak na s. 37 (druhý řádek odstavce Tatínek ... a čtvrtý až třetí řádek odspodu) – jedná se skutečně o *bytí v sobě* a nikoliv *bytí pro sebe*? Dále na rovině formální: na s. 19 nahoře je zjevně odkaz na jinou podkapitolu, v poznámkách 27 a 53 přebývá či chybí část textu (ss. 39, 50), s. 36 – vazby v posledních dvou řádcích, s. 43 „nebýval“ („nabýval“?), s. 70: „věšmi“ (?), ss. 38 a 55 skloňování „malá Mia“, na s. 82 měl být jeden ze sekundárních pramenů uveden jako primární.

Je mj. zajímavé, jak záměrům této existencialistické analýzy více vyhovuje originál díla (s. 29, konec citace v poznámce 7, srov. s českým překladem). Těší mě, že autorka práce zjevně již necítí hrozivé konotace vlastně velmi praktického slova „narušitel“ (s. 54).

Otázky k obhajobě:

- 1) Bylo by možné z hlediska specifičnosti analýzy k vesměs obecnému názvu práce doplnit vhodný podtitulek?
- 2) V závěru práce shledává LK určité podobnosti mezi postavami mimly a Malé Mii. Jak se pisatelce v této souvislosti jeví postava Tiki z prvního zpracovaného díla?
- 3) Pokud fififjonka opustí roli maminky, protože v ní není příliš úspěšná a přesvědčivá, není to pouze její vlastní interpretace úspěšnosti a přesvědčivosti? (s. 66)
- 4) Bere-li malá Mia něco nějak „jako vždy“ (s. 35), týká se to toto vyjádření jen daného díla či i děl předchozích?
- 5) U existencialismu je několikrát použit přídomek *ateistický*; znamená to, že pro věřícího křesťana či věřícího obecně je tato filozofie nezajímavá?

Na závěr ještě drobná poznámka: v průběhu psaní jsem s diplomantkou diskutoval otázku, zda zpracovávat dvě či tři díla od TJ; doufám, že si výsledné rozhodnutí vyložila jako „možnost“ a nikoliv „povinnost“ (srov. ss. 24–25). Jsem skutečně přesvědčen, že analýza třech děl se v této práci vyjímá lépe než pouze děl dvou.

Navrhuji práci hodnocení „výborně“.

15. ledna 2020

Mgr. Jan Dlask, Ph.D.
odborný asistent finské literatury